

Nilgün Arısan Eralp, Senem Aydın Düzgüt, Atila Eralp,
Leyla Karakaya, Fuat Keyman, Çiğdem Nas, Bengisu
Özenç, Selin Özokcu, Güven Sak, Ümit Şahin¹

TÜRKİYE EN GEÇ 2035'TE KÖMÜRDEN ÇIKMALI!²

ÇAĞRI METNİ

Türkiye'nin kalkınma politikalarının tasarımına yönelik veri derleyen, bilgi üreten ve strateji geliştiren üç kuruluş olarak, 8 Mart 2021 tarihinde küresel yeşil dönüşüm gündemine ilişkin gözlemlerimizi paylaşmış ve Türkiye'nin yeşil dönüşüme geç kalmaması için önerilerimizi³ sıralamıştık. Bugüne kadar geçen sürede söz konusu çağrı metnimizin karşılık bulduğunu görüyoruz; çağrılarımız arasında yer alan Paris Anlaşması'nın onaylanması ve 2053 net-sıfır gibi iddialı bir azaltım hedefinin belirlenmesi yönündeki gelişmeleri memnuniyetle karşılıyor; Ulusal Katkı Beyanı'nın güncellenmesi ve sanayi, enerji, tarım ve ticaret politikalarının bu doğrultuda yeniden tasarlanması sürecini yakından takip ediyoruz.

Türkiye'yi 2053 hedefine en hızlı şekilde ulaştırabilecek ve bunun yanında pek çok eş fayda ile kalkınma politikalarına destek verebilecek en öncelikli adım Türkiye'nin **en geç 2035'e kadar elektrik üretiminde kömürden kademeli çıkışı olarak** değerlendirilmektedir. Bu yöndeki gözlemlerimizi ve taleplerimizi aşağıda sıralıyor, Türkiye'nin düşük karbonlu ekonomiye geçişinin ancak kapsayıcı çözümlerle mümkün olabileceğinin farkında olarak, üzerimize düşen görevleri yerine getirmeye ve paydaşlarla iş birliği içerisinde çalışmaya hazır olduğumuzu bir kez daha açıklıkla beyan ediyoruz.

¹ Yazarlar soyadı sırasına göre sıralanmıştır. Yazarların sırasıyla kurumları: TEPAV, İPM, İPM, TEPAV, İPM, İKV, SEFiA, TEPAV, TEPAV, İPM.

² Bu çağrı metnini imzalayan kurumlar: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), İstanbul Politikalar Merkezi (İPM), İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV)

³TEPAV, İPM ve İKV ortaklığında; Mart 2021; Türkiye "Yeşil Dönüşüm"e Uyumda Geç Kalmamalı; https://www.tepav.org.tr/upload/mce/2021/degerlendirme_notu/turkiye_yesil_donusume_uyumda_gec_kalmamali.pdf

- **Türkiye, küresel iklim hedefleriyle uyumlu olarak açıkladığı 2053 net-sıfır hedefine erişebilmek için acil ve somut adımlar atmalıdır.** Küresel ısınmayı 1,5°C ile sınırlandırabilmek için yüzyıl ortası itibarıyla net-sıfır emisyonu ulaşılması gerekliliği IPCC'nin 1,5°C Özel Raporu başta olmak üzere pek çok bilimsel raporda da vurgulanmıştır. Türkiye'nin bu gereklilikle uyumlu 2053 hedefine varabilmesi, 2030'lu yıllara yönelik daha yakın erimli hedeflerin tasarlanması ve hızla uygulamaya konulması ile mümkün olabilecektir.
- **Türkiye, 2017'de açıkladığı Milli Enerji Politikası çerçevesinde yenilenebilir kaynakların yanında yerli kömür kullanımını da hala önceliklendirmektedir.** Türkiye'de faaliyette bulunan 34 adet kömürlü termik santral, 20GW ile toplam kurulu gücün %20'sini, elektrik üretiminin ise yaklaşık olarak %34'ünü oluşturmaktadır. 2000'li yılların başından bu yana yerli kömür çıkarılması ve kullanımını farklı mekanizmalarla teşvik edilmiş olsa da ithal kömür kullanımı yaygınlaşmış, birincil enerji kaynağı olarak toplam kömür arzı içinde ithalatın payı %40'tan %60'lara kadar tırmanmıştır.
- **Kömür başta olmak üzere fosil yakıtlardan elektrik üretimi Türkiye'nin en önemli karbondioksit emisyon kaynağını oluşturmaktadır.** Kömürlü termik santral kaynaklı karbondioksit emisyonlarının toplam içindeki payı 2018 itibarıyla %27 seviyesinde bulunmaktadır. Termik santrallerden kaynaklanan emisyonlar, hâlihazırda sanayi ve ulaştırma kaynaklı emisyonları geride bırakmaktadır.
- **Türkiye, kömür başta olmak üzere fosil yakıtlara önemli miktarda teşvikler sağlamaktadır.** Türkiye'de kömür madenciliği ve kömürlü termik santraller için sağlanan doğrudan teşvikler, kapasite mekanizması ödemeleri ve alım garantileri hesaplandığında 2018 ve 2019 yılları için toplam kömür teşvik bedelinin GSYH'ye oranı %0,5 olmaktadır. Bu tutarın, kömürden çıkılması durumunda kömürü ikame etmek üzere ihtiyaç duyulacak yenilenebilir enerji yatırımlarını ve sistem esnekliğini artıracak altyapı yatırımlarını karşılayacak büyüklükte olduğu hesaplanmaktadır.
- **Türkiye'de yakın zamanda açılmayı bekleyen bir adet ithal kömürlü termik santralle birlikte 22 adet planlanan termik santral bulunmaktadır.** Yeni termik santral planlarının iptal edilmemesi Türkiye'nin henüz kömür yatırımlarına ilişkin bir hedef alma konusunda isteksiz olduğuna işaret ederken, yakın zamanda kömür portföyüne katılması beklenen 1,3 GW kapasiteli Hunutlu Termik Santrali, 30 yıllık ekonomik ömrü göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin kömürden çıkış takvimini etkileyebilecek, Türkiye'yi yüksek karbonlu bir elektrik tedariki patikasına zorunlu kılacaktır. Türkiye'nin karbon salımını düşürme çabalarını uzun vadede de sekteye uğratabacak bu tür yeni kömür yatırımlarından vazgeçilmesi elzemdir.
- **Yapılan çalışmalar Türkiye'nin en geç 2035 yılına kadar elektrik üretiminde kömürden çıkabileceğini göstermektedir.** Son bir yıl içerisinde iklim hedefleriyle uyumlu bir enerji dönüşümünün gerektirdiği kömürden çıkış senaryosunu analiz eden iki adet çalışma yayımlanmıştır. İstanbul Politikalar Merkezi tarafından yayımlanan

çalışma⁴ Türkiye'nin 2035'e kadar elektrik sektörü ve binalarda kömürden çıkabileceğini ve böylelikle, ulaşım ve sanayi alanındaki diğer önlemlerle birlikte 2050 yılına kadar net-sıfır hedefine yakınsayabileceğini göstermektedir. İklim alanında çalışan STK'lar tarafından yayımlanan bir diğer çalışma⁵ ise kömür teşviklerinin kaldırılması ve santrallere karbon emisyonları üzerinden maliyet yüklenmesi durumunda 2030'a kadar kömürden çıkışın mümkün olabileceğini göstermektedir.

- **Küresel gelişmeler, kömürün finansmanını zorlaştırmaktadır.** Küresel seviyede kömürün son ulusal finansörü pozisyonundaki Çin'in bu sene Glasgow'da düzenlenen 26. Taraflar Konferansı (COP26) öncesinde yurtdışındaki kömür yatırımlarını finanse etmeyeceğini duyurması önemli bir oyun değiştirici olmuş, Çin'in yurtdışında bulunan ve inşaatı henüz başlamamış kömür yatırımları iptal edilmiştir. Bu açıklamayı, yine COP26 sırasında 30 ülke ve yatırım bankasının 2022 yılı sonuna kadar enerji sektöründe fosil yakıtlara sağlanan uluslararası kamu finansmanını sonlandıracaklarını taahhüt ettikleri "Temiz Enerji Geçişi için Uluslararası Kamu Desteği Beyanı" izlemiştir. Ulusal hükümetler benzer deklarasyonların önünü çekerken, 2050 yılı itibarıyla net-sıfır olma hedefi özel finans kuruluşları arasında da hızla yaygınlaşmaktadır. Tüm bu gelişmeler kömür finansmanının küresel olarak azalacağına, erişilebilecek finansmanın da yüksek maliyetli olacağına işaret etmektedir.
- **Kömür finansman imkanları azalırken kömürden çıkışı destekleyecek mekanizmaların sayısı da artmaktadır.** COP26 sırasında yapılan önemli açıklamalardan bir tanesi Güney Afrika'nın kömürden çıkışını desteklemek üzere ABD, AB, Birleşik Krallık, Fransa ve Almanya'nın ortaklığında tasarlanmış olan 8,5 milyar ABD Doları tutarındaki Adil Enerji Geçişi İş Birliği'dir. Benzer mekanizmalar Dünya Bankası tarafından kullanılan, Türkiye'nin de başvurabilir ülkeler arasında olduğu, "İklim Yatırım Fonu – Kömürden Çıkışın Hızlandırılması Programı" ya da diğer uluslararası iş birlikleri yoluyla sağlanmakta, bu yönde yeni fon hazırlıkları da yapılmaktadır.
- **Türkiye'nin kömürden çıkış stratejisi planlanırken, bir AB adayı ve gümrük birliği ortağı olarak AB'deki gelişmeleri yakından izlemesi büyük önem taşımaktadır.** Avrupa Komisyonunun hazırladığı ve 2030'a kadar emisyonları %55 azaltmayı hedefleyen "55'e Uyum" paketinde, bu tarihe kadar enerjinin %40 oranında yenilenebilir kaynaklardan elde edilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda birçok AB üyesi ülke kömürden çıkış tarihleri açıklamıştır. On ülke 2021'de kömürden çıktığını açıklarken, diğer Üye Devletler en geç 2033 olmak üzere, kömürden çıkış yükümlülüğü altına girmiştir. Dört ülke ise çıkış planlarını oluşturma aşamasındadır⁶. Polonya gibi bazı Üye Devletler kömürden çıkmaya karşı direnç gösterse de, AB özellikle "Adil Dönüşüm" mekanizması kapsamında kömürden çıkışı teşvik etmekte ve üyeleri üzerinde baskı

⁴ <https://ipc.sabanciuniv.edu/Content/Images/CKeditorImages/20211103-19115588.pdf>

⁵ <https://sefia.org/wp-content/uploads/2021/12/komurden-cikis-2030-min.pdf>

⁶ Avusturya, Belçika, Güney Kıbrıs, Estonya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, İsveç, Portekiz 2021'de çıktığını açıklamıştır. Slovakya 2023, Fransa 2024, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya 2025, Danimarka, Finlandiya, İspanya, Hollanda ve Almanya 2030, Romanya 2032, Slovenya 2033 olarak taahhütte bulunmuştur. Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti ve Polonya ise planlarını oluşturma aşamasındadır. Avrupa Komisyonu, Enerji Genel Müdürlüğü, https://energy.ec.europa.eu/topics/oil-gas-and-coal/eu-coal-regions/coal-regions-transition_en

oluşturmaktadır. Türkiye'nin üye adayı olmasının yanında, başlıca ticaret ortağı olan AB'nin Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması gibi uygulamalarından da önemli ölçüde etkileneceği bilinmektedir. Bu kapsamda, iklim hedeflerine ulaşma ve karbonsuzlaşma sürecinde kömürden çıkış tarihinin makul bir sürede belirlenmesi, AB süreci ve AB ile ilişkilerin geliştirilmesi açısından da kritik önemdedir.

Tüm bu bilgiler ve tespitler ışığında, Türkiye'nin Paris Anlaşması'na taraf bir ülke olarak benimsediği 1,5°C hedefi ve 2053 net-sıfır hedefiyle uyumlu olarak Türkiye'nin kısa ve orta vadede aşağıdaki adımları atması gerekmektedir:

- 1. Türkiye en geç 2035 yılına dek elektrik üretiminde kömürü bir enerji kaynağı olarak tamamen terk edeceğine dair siyasi niyetini ve bunu gerçekleştirmek için eylem planını vakit kaybetmeksizin ilan etmelidir.**
- 2. Hükümet ve ilgili düzenleyici kurumlar, yeni kömürlü termik santral yapılmayacağına ilişkin resmi bir karar açıklamalı, yeni kömürlü termik santral lisans ve planlarını iptal etmeli, yeni kömür madeni ve maden genişletme yatırımlarını durdurmalıdır.**
- 3. Mevcut kömürlü termik santraller, hazırlanacak bir takvim doğrultusunda, en yaşlı ve görece daha yüksek oranda kirliliğe neden olan santrallerden başlamak üzere, en geç 2035'e kadar kapatılmalıdır.**
- 4. Kömürlü termik santrallerin kapatılmasıyla birlikte ortaya çıkacak enerji arz açığının kapatılması için yeni teknolojileri de hesaba katan bir kademeli geçiş planı hazırlanmalı ve bu sayede enerji arz güvenliği korunmalıdır.**
- 5. Kömürden çıkış süreci ve sürdürülebilir enerji dönüşümü katılımcı bir biçimde planlanmalı, toplumun dönüşümden olumsuz etkilenmesi muhtemel kesimlerinin desteklenmesinin yanında, mevcut sosyal ve ekonomik adaletsizlikleri de giderecek adil bir geçiş süreci olarak tasarlanmalıdır.**